

شناسایی و رتبه‌بندی مؤلفه‌های بازدارنده مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتع‌داری با تأکید بر آموزش از دیدگاه کارشناسان (مطالعه موردی: استان لرستان)

شیوا غزنوی^۱، سعید یزدانی*^۲، حامد رفیعی^۳

۱- دانشجوی دکتری اقتصاد کشاورزی، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران

۲- استاد گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران

۳- استادیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران

نوع مقاله:	چکیده
پژوهشی	<p>مقدمه: مراتع کشور یکی از منابع اساسی تولید محسوب می‌گردد و بخش مهمی از علوفه مورد نیاز دام را تأمین می‌کند. در بخش زاگرس، این منابع بسیار حائز اهمیت می‌باشد. همچنین به دلیل تخریب بالا در استان لرستان، طرح‌های مرتع‌داری از اهمیت بالایی در این استان برخوردار هستند. لذا با توجه به اهمیت حفاظت از منابع طبیعی تدوین راهبردهای حفاظت و بهره‌برداری از این منابع و شناسایی مؤلفه‌های بازدارنده مشارکت به‌عنوان ضرورتی بنیادی بیش از پیش احساس می‌شود. مشارکت مردم در هر پروژه‌ای ضامن اجرا و پایداری آن پروژه است. این مسأله در حفاظت از منابع طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد، زیرا مسائل مربوط به محیط‌زیست و منابع طبیعی با زندگی جوامع آمیخته است و توفیق هر نوع برنامه‌ای نیازمند مشارکت این جوامع خواهد بود.</p>
تاریخچه مقاله:	<p>مواد و روش‌ها: مشکل اساسی که برنامه‌ریزان اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان لرستان با آن روبرو هستند، عدم مشارکت مرتع‌داران با توجه به نقش مؤثر آن‌ها در حفظ و احیای مراتع، در اجرای طرح‌های مرتع‌داری می‌باشد که این‌گونه برنامه‌ها را با عدم موفقیت روبرو ساخته است. لذا هدف اصلی از این پژوهش بررسی علل عدم مشارکت بهره‌برداران با تأکید بر آموزش از دیدگاه کارشناسان در این استان می‌باشد. جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در این پژوهش از طریق ۲۰ پرسشنامه از کارشناسان کل استان لرستان) انجام شد و به‌منظور تحلیل داده‌های این مطالعه، از نرم‌افزارهای Spss21 و Expert Choice11 استفاده شد.</p>
کلمات کلیدی:	<p>نتایج: نتایج نشان داد که موانع ساختاری، مدیریتی، اقتصادی سه عامل بازدارنده مهم در عدم مشارکت می‌باشد. جمع‌بندی نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که به‌منظور بهبود شرایط مراتع با رویکرد مشارکت بیشتر بهره‌برداران برای منطقه‌ی مورد مطالعه و مناطق مشابه از توانمندی‌ها و نقطه نظرات بهره‌برداران و کارشناسان استفاده شود. نظر به جایگاهی که روستا و روستانشین‌ها در پویایی اقتصاد کشور، از قبیل کمک به رشد اقتصادی، کنترل نرخ تورم، افزایش نرخ اشتغال و فعالیت دارند، می‌توانند بستر مناسبی برای تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی و خدماتی، حفظ محیط‌زیست و امنیت، هنجارهای فرهنگی و اجتماعی، حراست و نگهداری مرزها را فراهم نمایند. بنابراین ترسیم نقشه راهی که نقش روستاها را در نظام برنامه‌ریزی کشور تعیین نماید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این میان آموزش نیز همواره به‌عنوان راهی مطمئن در جهت بهبود کیفیت عملکرد و حل مشکلات مدیریتی مدنظر قرار می‌گیرد و</p>

فقدان آن نیز یکی از مسائل اساسی را تشکیل می‌دهد. آموزش یک وظیفه اساسی جهت مدیریت بهتر و یک فرایند مداوم و همیشگی است. نتایج نیز نشان داد که عدم آموزش از مؤلفه‌های مهم بازدارنده در مشارکت بهره‌برداران می‌باشد. لذا می‌توان با اجرای برنامه‌های آموزشی، برگزاری گردهمایی‌ها و نمایشگاه‌ها این مشارکت را افزایش داد و سبب بهبود مراتع شد.

بحث: جمع‌بندی نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که به‌منظور بهبود شرایط مراتع با رویکرد مشارکت بیشتر بهره‌برداران برای منطقه‌ی مورد مطالعه و مناطق مشابه از توانمندی‌ها و نقطه نظرات بهره‌برداران و کارشناسان استفاده شود تا براساس نیازها، اولویت‌ها و خواسته‌های آن‌ها زمینه‌ی تهیه، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های مرتعداری فراهم شود و در آینده بتوان شاهد بهبود مدیریت مراتع و همچنین حفاظت، اصلاح و احیای مراتع همراه با افزایش تولیدات دامی با کمترین مشکلات در سطح هر سامان عرفی به‌عنوان واحدهای اقتصادی- اجتماعی بود.

مقدمه

امروزه ضرورت توسعه و مدیریت شایسته در تخصیص امکانات و استفاده از پتانسیل‌ها و دانش بومی مناطق روستایی از اولویت‌های امور مدیریتی کشور به شمار می‌آید. نظر به جایگاهی که روستا و روستانشین‌ها در پویایی اقتصاد کشور، از قبیل کمک به رشد اقتصادی، کنترل نرخ تورم، افزایش نرخ اشتغال و فعالیت دارند، می‌توانند بستر مناسبی برای تولیدات کشاورزی، دامی، صنعتی و خدماتی، حفظ محیط‌زیست و امنیت، هنجارهای فرهنگی و اجتماعی، حراست و نگهداری مرزها را فراهم نمایند. بنابراین ترسیم نقشه راهی که نقش روستاها را در نظام برنامه‌ریزی کشور تعیین نماید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این میان آموزش نیز همواره به‌عنوان راهی مطمئن در جهت بهبود کیفیت عملکرد و حل مشکلات مدیریت مدنظر قرار می‌گیرد و فقدان آن نیز یکی از مسائل اساسی را تشکیل می‌دهد. آموزش یک وظیفه اساسی جهت مدیریت بهتر و یک فرایند مداوم و همیشگی است (Zeraati et al., 2015). آموزش یکی از مؤلفه‌های مهم در مدیریت کارآمد طرح‌های مرتعداری است که فقدان آن در عدم موفقیت این طرح‌ها نقش به‌سزایی دارد و آموزش جهت اجرای درست آن نیز می‌تواند گام مؤثری جهت افزایش مشارکت افراد در طرح‌های مرتعداری باشد (Jahan alDini et al., 2022). شیوه حفاظت مشارکتی در مدیریت مراتع باعث می‌شود که ارزش‌های حفاظتی و زیستگاهی مراتع حفظ شود و این روش عملکرد بهتری نسبت به شیوه‌های سنتی حفاظت دارد. اما این مسأله نیازمند آموزش بهره‌برداران

نیز می‌باشد. ایرادی که به شیوه‌های سنتی وارد می‌شود این است که در این شیوه‌ها هیچ تلاشی جهت مشارکت مردم ساکن در منطقه در مدیریت این مناطق نمی‌شود. در حالی که همه تصمیمات گرفته شده و قوانین تدوین شده بر زندگی جوامع محلی تاثیر مستقیم دارد. به همین دلیل حاصل روش‌های سنتی، ارتباط بسیار ضعیف جامعه محلی با مدیریت دولتی، تقابل و خلأ در حمایت از حفاظت از منطقه می‌باشد. این در حالیست که در شیوه مدیریت مشارکتی، پشتیبانی جامعه محلی و مشارکت آن‌ها، کلید اصلی موفقیت است (Alishah Eratboni et al., 2019). به همین دلیل منطقی‌ترین راهکار برای حفظ منابع طبیعی، مشارکت همه جانبه مردم است. این مسأله ضمن کاهش هزینه‌های اجرایی، ضامن موفقیت و اجرای مؤثرتر طرح‌ها خواهد بود (Ghahari, 2021). عدم مشارکت جوامع محلی و مشارکت‌های منفعلانه در مدیریت منابع طبیعی و مراتع و نبود زمینه‌های مدیریت بومی و عدم استفاده‌ی مؤثر از جوامع محلی در تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و عدم حضور ذینفع‌ها و ذی‌نفع‌ها و تصمیم‌گیران محلی در برنامه‌های حفاظتی، موجب ناکارآمدی برنامه‌های دولتی در حفاظت منابع طبیعی گردیده است. یکی از راه‌های افزایش مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری شناسایی مؤلفه‌های بازدارنده مشارکت می‌باشد (Tahmasbian et al., 2014). Hosseinpour (۱۹۹۳) در مطالعه خود به این نتیجه رسید که بین ناآگاهی از محتوای برنامه و عدم مشارکت مردمی در فعالیت‌های آبخیزداری رابطه‌ای حاکم است. Alizadeh و همکاران (۲۰۰۳) ضعف مجریان در تأمین نهاده‌ها، امکان نداشتن استفاده از تسهیلات بانکی و

حوزه‌ی آبخیز تعیین شدند. همچنین نتایج مطالعه Ullah و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد که عوامل مختلفی مانند بی‌سوادی، وابستگی زیاد به جنگل‌ها و مراتع، اعتماد پایین در میان اعضای جامعه، نگرش منفی نسبت به فعالیت‌های مدیریت مشترک و عضویت در یک جامعه دامداری بر مشارکت افراد مؤثر می‌باشد و می‌تواند از دلایل این عدم مشارکت باشد. لذا با توجه به اهمیت حفاظت از منابع طبیعی تدوین راهبردهای حفاظت و بهره‌برداری از این منابع و شناسایی مؤلفه‌های بازدارنده مشارکت به‌عنوان ضرورتی بنیادی بیش از پیش احساس می‌شود. مشارکت مردم در هر پروژه‌ای ضامن اجرا و پایداری آن پروژه است. این مسأله در حفاظت از منابع طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد، زیرا مسائل مربوط به محیط‌زیست و منابع طبیعی با زندگی جوامع آمیخته است و توفیق هر نوع برنامه‌ای نیازمند مشارکت این جوامع خواهد بود (Bagheri, 2016). به بیان دیگر راهبرد اصلی عملی کردن توسعه پایدار در بخش منابع طبیعی تجدیدپذیر تأکید بر عواملی است که بیشتر جنبه مشارکتی با جوامع محلی دارند (Ahmadi et al., 2018). عدم توجه به مشارکت مردمی و جوامع محلی در اجرای بسیاری از پروژه‌های منابع طبیعی و آبخیزداری سبب انزوای حافظان اصلی منابع طبیعی و عدم برخورداری از پتانسیل‌های فکری، اجرایی و دانش بومی آن‌ها در مراحل مختلف مطالعاتی و اجرایی طرح‌ها شده است (Barjas et al., 2021).

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

لرستان به لحاظ اقلیم و هواشناسی یک استان چهار فصل است و دارای آب‌وهوای متنوعی است، این تنوع از شمال به جنوب و از شرق به غرب کاملاً محسوس است. این استان با عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۳۷ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۲ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی ۴۶ درجه و ۵۱ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۰ دقیقه شرقی در غرب ایران واقع شده است. مساحت استان حدود ۲۸۲۹۳/۹۹ کیلومتر مربع می‌باشد و دارای ۱۰ شهرستان به نام‌های خرم‌آباد، بروجرد، الیگودرز، دورود، ازنا، کوهدشت، نورآباد،

نظارت طرح‌ها از مشکلات مهم اجرای طرح‌ها دانستند. بررسی Mirdamadi و Mahboobi (۲۰۰۳) نشان داد بین آگاهی از تأثیرات عملیات حفاظت آب و خاک، تعداد دوره‌های آموزشی و مقدار اطلاعات اخذ شده از رادیو و جزوه‌های آموزشی با پذیرش و مشارکت مردم در طرح‌ها رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. Karimian و همکاران (۲۰۰۹) عدم تناسب طراحی طرح‌ها با شرایط طبیعی و اقتضات انسانی در مراتع را از دلایل عدم مشارکت بهره‌برداران در انجام طرح‌ها و به کارگیری سیستم‌های چرای می‌داند.

مطالعه Tahmasbian و همکاران (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که موانع مدیریتی، موانع اقتصادی، موانع اطلاعاتی و ارتباطی و موانع آموزشی و ترویجی چهار عامل اصلی بازدارنده در مشارکت بهره‌برداران می‌باشد. Lashgarara و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیق خود به شناسایی عوامل مؤثر در عدم مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری شهرستان کهگیلویه پرداختند. نتایج نشان داد میزان عدم مشارکت اکثریت افراد مورد مطالعه در طرح‌های مرتعداری در حد متوسط است. همچنین عوامل آموزشی و اجتماعی مهمترین متغیر تأثیرگذار بر عدم مشارکت مرتعداران در اجرای طرح‌های مرتعداری در شهرستان کهگیلویه است.

در تحقیق Parawansa (۲۰۰۲) مشاهده شده است که بین بافت فرهنگی، فقر، پایین بودن سطح تحصیلات زنان، عوامل خانوادگی، و عدم مشارکت زنان رابطه مستقیمی وجود دارد. نتایج مطالعه Shaeri و Sadi (۲۰۰۳) نشان می‌دهد که محدودیت‌های اقتصادی، اجتماعی (ناآگاهی، بی‌سوادی یا کم‌سوادی، ...) و محدودیت‌های سنت‌گرایی با عدم مشارکت مردم رابطه مستقیمی دارد. Soleymanpor و همکاران (۲۰۲۱) به بررسی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری پرداختند. نتایج نشان داد در اولویت‌بندی شاخص‌ها از دیدگاه بهره‌برداران به ترتیب شاخص‌های "اقتصادی"، "اجتماعی"، "آموزشی- ترویجی" و "طراحی- اجرایی" به‌عنوان شاخص‌های مؤثر و در اولویت‌بندی زیرشاخص‌ها، به ترتیب "عدم آموزش ساکنان حوضه در خصوص طرح‌ها و اهداف مربوطه" و "عدم توجه به سازمان‌های غیردولتی در برنامه‌ریزی‌های آبخیزداری" دارای بیشینه و کمینه‌ی اولویت در عدم مشارکت در طرح‌های آبخیزداری در این

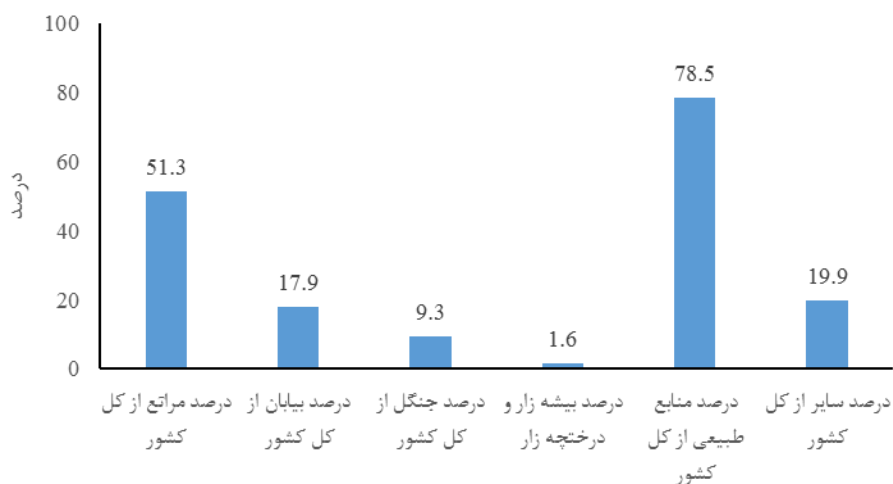
کشور را مراتع تشکیل می‌دهد (Agricultural statistics, 2020).

پل دختر، الشتر و دوره می‌باشد (Statistical Center of Iran, 2020).

شکل ۲ تفکیک اراضی کشور را در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد و نشان می‌دهد که ۵۱/۳ درصد از کل اراضی

شکل ۱- نقشه استان لرستان

تفکیک اراضی کشور

شکل ۲- تفکیک اراضی کشور در سال ۱۳۹۹، (Agricultural statistics, 2020)

می‌باشد. علاوه بر این مراتع استان لرستان طی سال‌های اخیر به دلیل کوچ‌های زود هنگام عشایر و چرای بی‌رویه و عوامل طبیعی از جمله خشک‌سالی و ریزگردها دچار فقر گیاهی شده است. از طرفی هم‌اکنون عشایر برای تأمین

همچنین جدول ۱ سطوح مراتع کشور و استان لرستان را به تفکیک نشان می‌دهد. جدول ۱ نشان می‌دهد ۶۸/۴ درصد از کل مراتع کشور را مراتع فقیر تشکیل می‌دهد و ۷/۵ درصد از کل مراتع استان لرستان جز مراتع متوسط

بنابراین بررسی و مطالعه اشکال مشارکت و مدیریت جمعی و عوامل مؤثر بر آن، در زمینه اجرای طرح‌های مرتعداری در بهره‌برداران از مراتع در این استان ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، ضرورت هرچه بیشتر برنامه‌های مشارکتی در امر تحقیقات ایجاد می‌کند تا بتوان در این راستا از دانش و نقطه نظرات کارشناسان امر در پیشبرد هرچه بهتر طرح‌ها و برنامه‌های مشارکتی استفاده نمود. لذا هدف از این پژوهش بررسی و شناخت عواملی است که باعث عدم مشارکت مرتعداران در طرح‌های مرتعداری می‌شود. طرح‌هایی که با هدف حفظ، اصلاح و احیای مراتع در استان لرستان و اجرای برنامه‌های اصلاحی متناسب با شرایط حاکم بر منطقه اجرا شده است.

علوفه دام با مشکل مواجه هستند که باید با تأمین نهاده‌های دامی و آب شرب مورد نیاز دام و انسان، از جامعه بهره‌بردار مراتع حمایت شود. همچنین یکی از چالش‌های اساسی مراتع استان وجود دامداران غیربومی است. مراتع لرستان با بیش از ۸۸۴ هزار هکتار عمدتاً در مناطق خشک و نیمه‌خشک قرار دارد و حیات حدود ۹۰ درصد دام‌های دامداران وابسته به علوفه این مراتع است (Natural resources and watershed of Lorestan, 2021). با وجود تهیه طرح‌های مرتعداری و صدور پروانه چرا برای دامداران لرستان، ولی به علت بهره‌برداری بی‌رویه و نامتناسب بودن تعداد دام‌ها با ظرفیت مراتع و عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری و همچنین عدم وجود یک ساختار مناسب بهره‌برداری، موجب شده تا روند تخریب مراتع در استان افزایش یابد.

جدول ۱- سطوح مراتع کشور و استان لرستان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۹

سطوح مراتع کشور به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۹		
درصد	سطح (هکتار)	شرح
۶/۵	۵۴۲۱۹۹۰	مراتع خوب
۲۵/۱	۲۰۹۳۰۸۴۷	مراتع متوسط
۶۸/۴	۵۶۹۵۶۳۲۹	مراتع فقیر
۱۰۰	۸۳۳۰۹۱۶۷	جمع کل مراتع کشور
سطوح مراتع استان لرستان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۹		
۱۶/۲	۱۴۰۴۱۱	مراتع خوب (متراکم)
۷۴/۵	۶۴۳۶۱۳	مراتع متوسط (نیمه متراکم)
۹/۳	۸۰۵۳۳	مراتع فقیر (کم تراکم)
۱۰۰	۸۶۴۵۵۷	جمع
-	۱۹۸۴۱۹۱	جمع کل سطوح منابع طبیعی

مأخذ: Agricultural statistics, 2020

جدول ۲- سطوح مراتع استان لرستان به تفکیک هر شهرستان

نام شهرستان	دوره	خرم‌آباد	پلدختر	الشتر	الیگودرز	ازنا	دورود	کوهدشت	بروجرد	نورآباد
هکتار	۹۰۱۸	۱۱۱۴۷۰	۱۱۸۹۰۶	۵۳۷۰۸	۱۴۵۵۲۹	۶۵۶۰۴	۶۹۱۲۹	۱۳۴۸۱۵	۷۷۵۰۹	۹۷۶۱۷

مأخذ: Natural resources and watershed of Lorestan, 2021

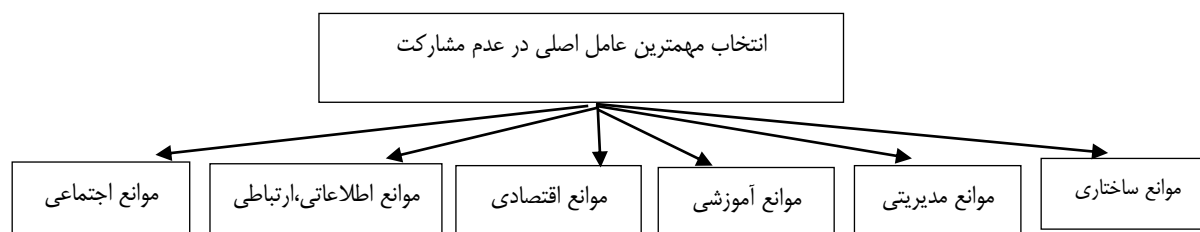
روش کار

در این تحقیق برای دستیابی به هدف شناسایی و رتبه‌بندی علل عدم مشارکت بهره‌برداران از دیدگاه کارشناسان منابع طبیعی استان لرستان، تحلیل سلسله مراتبی مورد استفاده قرار می‌گیرد. روش تحلیل سلسله مراتبی، یکی از کارآمدترین تکنیک‌های پشتیبانی تصمیم‌گیری است که اولین بار توسط توماس ال. ساعتی (۱۹۸۰) مطرح گردید و به دلیل برخورداری آن از نحوه‌ی

تفکر و فرآیندهای ذهنی انسان و نیز انطباق آن با منطق ریاضی، کارآیی فوق‌العاده بالایی دارد (Asgharpour, 2004). AHP به‌عنوان یک روش تصمیم‌گیری چند معیاره و چند هدفی، از مقایسه دو به دو معیارها استفاده می‌کند تا به درجه‌بندی اولویت‌های مربوط به آلترناتیوها برسد (Saaty & Vargas, 1991). تجزیه یک مسئله بزرگ‌تر به مسائل کوچک‌تر، بیانگر روابط موجود بین عناصر کوچک‌تر است؛ به‌گونه‌ای که با انجام این عمل،

روابط و مفاهیم مسأله مورد تصمیم‌گیری و همچنین ارتباط هر عنصر با عناصر دیگر، به دقت درک می‌شود. با این کار "درخت سلسله مراتبی تصمیم" به وجود می‌آید و در درک مسئله، کمک قابل توجهی می‌کند (Sevan, 2009).

شکل ۳ درخت سلسله مراتبی تصمیم در این تحقیق را نشان می‌دهد که با بهره‌گیری از پیشینه مطالعاتی و مصاحبه با کارشناسان استخراج شده است.

شکل ۳- درخت سلسله مراتبی تصمیم

در فرآیند مربوط به این روش، ارزیابان (تصمیم‌گیرندگان) برای انجام مقایسه‌های زوجی جهت ارزیابی اهمیت نسبی چند متغیر از طریق سوالات و مقیاس‌های ذکر شده در جدول ۳ مورد سوال قرار می‌گیرند. ماتریس حاصل از این مقایسه‌های زوجی، ماتریس مقایسات زوجی نامیده می‌شود. در واقع، این ماتریس از مقایسه دو به دو متغیرها با یکدیگر توسط تصمیم‌گیرنده و امتیازدهی آن‌ها بر اساس مقیاس‌های از قبل تعیین شده، تشکیل می‌گردد و نشان می‌دهد که هر یک از متغیرها نسبت به متغیرهای دیگر، دارای چه اهمیتی می‌باشد.

جدول ۳- مقیاس‌های درجه نسبی اهمیت (وزن) برای مقایسات زوجی (Saaty, 1980)

اهمیت مطلق یا شدید	اهمیت خیلی قوی	اهمیت قوی	اهمیت ضعیف	اهمیت یکسان
۹	۸ و ۷	۶ و ۵	۴ و ۳	۲ و ۱

نتایج این مقایسه‌ها در قالب ماتریس مقایسات زوجی نیز بیان می‌گردد که در رابطه (۱) نشان داده شده است:

نسبی مربوط به شاخص‌ها را از روش‌های مختلفی نظیر روش حداقل مربعات، روش حداقل مربعات لگاریتمی، روش بردار ویژه و روش‌های تقریبی تعیین نمود. سازگاری بین قضاوت نیز با شاخصی به نام نرخ سازگاری مورد سنجش قرار می‌گیرد. حداکثر نرخ ناسازگاری مورد قبول بین قضاوت‌ها ۰/۱ می‌باشد. به عبارتی اگر نرخ ناسازگاری بیش از ۰/۱ باشد، باید در مورد پاسخ‌های پرسشنامه تجدید نظر نمود. پیش از تحلیل نتایج لازم است از سازگاری مقایسه‌ها اطمینان حاصل شود. زیرا تصمیم‌گیرنده به مقایسه‌ی دو به دو عوامل پرداخته است و این امکان وجود دارد که مقایسه‌های ابراز شده در کل با هم سازگار نباشند (Mortazavi et al., 2006). البته مقادیر مربوط به مقایسه‌ی دو به دو بایستی کاملاً به صورت کارشناسی شده تعیین شوند و مقادیر اختیاری در نظر گرفته نشوند. اما اولویت‌ها و سلايق افراد مختلف، متناقض و ناجور بوده و ممکن است باعث آشفتگی و انحراف در محاسبات

$$A = \begin{pmatrix} 1 & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & 1 & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{pmatrix} \quad (1)$$

$$A = (a_{ij}), i, j = 1, 2, \dots, n$$

ترجیح عنصر i به j می‌باشد. و n تعداد عناصری است که مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. در ماتریس مقایسات زوجی، بین شاخص‌ها نسبت به یکدیگر رابطه زیر برقرار است:

$$a_{ij} = \frac{1}{a_{ji}} \quad (2)$$

با توجه به ماتریس مقایسات زوجی، می‌توان وزن‌های

$$CR = \frac{CI}{RI} \quad (3)$$

مقدار اندکس میانگین استحکام، RI، که برخی از مؤلفین به آن اندکس تصادفی نیز می‌گویند (Wagner, 2002)، توسط Saaty (1977)، به عنوان میانگین استحکام ماتریس‌های مربعی از مرتبه‌های مختلف که توسط مقادیر کاملاً تصادفی مقداردهی شده بودند، محاسبه شد. بنابراین مقادیر استحکام متوسط این ماتریس‌ها از پیش تعیین شده‌اند.

بردارهای ویژه شود. این تناقضات ممکن است از این مسئله ناشی شود که مثلاً یک فاکتور A_i بر فاکتور A_j ترجیح داده شود و از سوی دیگر فاکتور A_j بر فاکتور دیگری با نام A_k ترجیح داده شود. اما نهایتاً فاکتور A_i به فاکتور A_k ترجیح داده نشده باشد، در حالی که فاکتور A_i برتر از فاکتور A_k بایستی در نظر گرفته شده باشد. به همین دلیل Saaty (1977) یک اندکس عددی منحصر به فرد برای بررسی استحکام ماتریس مقایسه‌ی دو به دو مهیا نمود. بنابراین یک نسبت CR به عنوان نسبت اندکس استحکام (CI) بر یک اندکس میانگین (RI) تعریف شد:

جدول ۴- مقادیر RI (Saaty & Vagas, 1991)

n	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
IR	۰/۰۰	۰/۵۲	۰/۹۰	۱/۱۲	۱/۲۴	۱/۳۲	۱/۴۱

می‌باشند. لازم به ذکر است که در هر شهرستان به طور میانگین ۲ کارشناس مرتع حضور داشت.

نتایج

جهت بررسی دلایل عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتع‌داری استان لرستان از دیدگاه کارشناسان، ۶ عامل در نظر گرفته شد. که شامل موانع ساختاری، مدیریتی، اقتصادی، آموزشی، اطلاعاتی- ارتباطی و اجتماعی می‌شود. هر بخش شامل زیر بخش‌هایی است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود. همان‌طور که در جدول ۵ نشان داده می‌شود سه زیر بخش برای موانع ساختاری در نظر گرفته شده است که بی‌اعتقادی به اهمیت مشارکت مردمی در حفظ و احیای منابع در برخی کارشناسان و برنامه‌ریزان به‌عنوان مهم‌ترین عامل ساختاری (امتیاز ۰/۴۰۵) شناخته شد. عدم نظارت و کنترل پروانه چرای دام با امتیاز ۰/۱۸۲ به‌عنوان عامل دوم مؤثر در عدم مشارکت بهره‌برداران می‌باشد. همچنین عدم وجود شرکت تعاونی مرتع‌داران و تشکل‌های خود جوش فعال، عدم انجام مطالعات تحقیقاتی پایه و اولیه، مشاع بودن مراتع، عدم مجازات با مخاطبان و تخریب کنندگان مراتع و عدم استفاده از دانش بومی مرتع‌داران و منطقه به ترتیب عامل‌های بعدی مهم، در عدم مشارکت می‌باشند.

در نتیجه طبق روش پیشنهادی Saaty (1977)، که مقادیر RI را برای ماتریس‌های تا مرتبه‌ی ۱۵ محاسبه کرده بود، به عنوان مثال ماتریس‌های با مرتبه بزرگتر از ۸ دارای مقدار RI در حدود ۱/۴۵ خواهند بود. مقدار اندکس استحکام مستقیماً از ماتریس الویت‌بندی شده و با استفاده از رابطه‌ی (۴) محاسبه خواهد شد:

$$CI = \frac{\lambda_{mac} - n}{n - 1} \quad (4)$$

که در آن بزرگترین مقدار ویژه‌ی ماتریس الویت‌بندی و n مرتبه‌ی ماتریس هستند. Saaty و Vagas (1991) پیشنهاد کردند که اگر نسبت استحکام از مقدار ۰/۱ تجاوز کند، ماتریس الویت‌ها نیاز است که بازنگری شود. جامعه آماری در این پژوهش شامل کارشناسان مرتع، سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری استان لرستان می‌باشد. در این پژوهش از روش تمام شمارشی استفاده شده است. در نهایت تعداد ۲۰ پرسشنامه از کارشناسان مرتع، سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری ۹ شهرستان استان لرستان تکمیل گردید. پرسشنامه‌ها پس از کدگذاری وارد نرم افزار Expert Choice 11 شد و مورد ارزیابی قرار گرفت. این ۹ شهرستان شامل خرم‌آباد، بروجرد، دورود، کوهدشت، الیگودرز، نورآباد، ازنا، الشتر و پلدختر

جدول ۵- اولویت‌بندی موانع ساختاری از دیدگاه کارشناسان استان لرستان

رتبه	امتیاز	موانع
۱	۰/۴۰۵	بی‌اعتقادی به اهمیت مشارکت مردمی در حفظ و احیای منابع در برخی کارشناسان برنامه‌ریزان
۲	۰/۱۸۲	عدم نظارت و کنترل پروانه چرای دام
۳	۰/۱۷۷	عدم وجود شرکت تعاونی مرتع‌داران و تشکل‌های خود جوش فعال
۴	۰/۱۱۴	عدم انجام مطالعات تحقیقاتی پایه و اولیه
۵	۰/۰۶۶	مشاع بودن مراتع
۶	۰/۰۳۲	عدم مجازات با مخاطبان و تخریب‌کنندگان مراتع
۷	۰/۰۲۴	عدم استفاده از دانش بومی مرتع‌داران و منطقه
۰/۰۹		ضریب ناسازگاری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مرتع‌داران، کمبود نیروهای محافظ، قرقبانات و غیره، عدم وجود مدیریت توانمند برای به مشارکت گرفتن مردم در طرح و تغییرات مکرر در نظام مدیریتی به ترتیب عامل‌های دوم تا چهارم مدیریتی را شامل می‌شوند.

همان‌طور که در جدول ۶ نشان داده شده است ناهماهنگی بین سازمان‌های تحقیقاتی، آموزشی و اجرایی طرح به‌عنوان مهم‌ترین عامل مدیریتی در عدم مشارکت بهره‌برداران می‌باشد. پایین بودن ارتباط مسؤولین طرح با

جدول ۶- اولویت‌بندی موانع مدیریتی از دیدگاه کارشناسان استان لرستان

رتبه	امتیاز	موانع
۱	۰/۳۰۴	ناهماهنگی بین سازمان‌های تحقیقاتی، آموزشی و اجرایی طرح
۲	۰/۲۵۰	پایین بودن ارتباط مسؤولین طرح با مرتع‌داران
۳	۰/۱۶۲	کمبود نیروهای محافظ، قرقبانات و غیره
۴	۰/۱۵۳	عدم وجود مدیریت توانمند برای به مشارکت گرفتن مردم در طرح
۵	۰/۱۳۱	تغییرات مکرر در نظام مدیریتی
۰/۰۶		ضریب ناسازگاری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

عامل‌های اقتصادی بعدی به ترتیب شامل: عدم تناسب طرح‌ها برای منطقه، فصلی بودن شغل مرتع‌داری، عدم انجام تعهدات حمایتی از طرف دولت (عدم برخورداری از تسهیلات و امکانات حمایتی از جمله تسهیلات بانکی) و عدم سوددهی طرح برای بهره‌برداران می‌باشد.

جدول ۷ رتبه‌بندی موانع اقتصادی را نشان می‌دهد. عدم مالکیت شخصی مرتع، نابرابری اقتصادی در توزیع عادلانه خدمات و پایین بودن توان اقتصادی خانوار بهره‌بردار برای مشارکت در طرح، به ترتیب ۳ عامل مهم اقتصادی عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتع‌داری می‌باشد.

جدول ۷- اولویت‌بندی موانع اقتصادی از دیدگاه کارشناسان استان لرستان

رتبه	امتیاز	موانع
۱	۰/۲۸۶	عدم مالکیت شخصی مرتع
۲	۰/۲۷۰	نابرابری اقتصادی در توزیع عادلانه خدمات
۳	۰/۱۲۰	پایین بودن توان اقتصادی خانوار بهره‌بردار برای مشارکت در طرح
۴	۰/۱۰۲	عدم تناسب طرح‌ها برای منطقه
۵	۰/۰۸۶	فصلی بودن شغل مرتع‌داری
۶	۰/۰۷۸	عدم انجام تعهدات حمایتی از طرف دولت (عدم برخورداری از تسهیلات و امکانات حمایتی از جمله تسهیلات بانکی)
۷	۰/۰۵۹	عدم سوددهی طرح برای بهره‌برداران
۰/۰۹		ضریب ناسازگاری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

پروژه‌های حفاظت از مراتع و عدم برگزاری نمایشگاه‌های آزاد در مورد حفاظت از مراتع به ترتیب عامل‌های دوم تا چهارم را شامل می‌شوند.

همان‌طور که در جدول ۸ نشان داده شده است عدم اجرای برنامه‌های آموزش حفاظت مراتع به‌عنوان مهم‌ترین عامل آموزشی شناخته شده است. عدم برگزاری گردهمایی با گروه‌های ذینفع، عدم بازدید از محل

جدول ۸- اولویت‌بندی موانع آموزشی از دیدگاه کارشناسان استان لرستان

رتبه	امتیاز	موانع
۱	۰/۴۳۴	عدم اجرای برنامه‌های آموزش حفاظت مراتع
۲	۰/۳۹۲	عدم برگزاری گردهمایی با گروه‌های ذینفع
۳	۰/۱۲۳	عدم بازدید از محل پروژه‌های حفاظت از مراتع
۴	۰/۰۵۰	عدم برگزاری نمایشگاه‌های آزاد در مورد حفاظت از مراتع
	۰/۰۵	ضریب ناسازگاری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

و پخش برنامه‌های رادیو و تلویزیون و عدم تشکیل گروه‌های مشاوره محلی به‌منظور اطلاع رسانی با نیروی کار آموزش دیده، به ترتیب عامل‌های اول تا سوم را شامل می‌شوند.

جدول ۹ بیانگر رتبه‌بندی عوامل اطلاعاتی-ارتباطی در رابطه با مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری است. عدم استفاده از افراد با تجربه در طول نشست‌ها، عدم تبلیغات در مورد حفاظت از منابع طبیعی (عدم تهیه

جدول ۹- اولویت‌بندی موانع اطلاعاتی-ارتباطی از دیدگاه کارشناسان استان لرستان

رتبه	امتیاز	موانع
۱	۰/۷۴۳	عدم استفاده از افراد با تجربه در طول نشست‌ها
۲	۰/۱۹۴	عدم تبلیغات در مورد حفاظت از منابع طبیعی (عدم تهیه و پخش برنامه‌های رادیو و تلویزیون)
۳	۰/۰۶۳	عدم تشکیل گروه‌های مشاوره محلی به‌منظور اطلاع رسانی با نیروی کار آموزش دیده
	۰/۰۷	ضریب ناسازگاری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

اهمیت مشارکت در طرح‌ها، چند شغل داشتن بهره‌برداران و وجود معارضه در تصرف و بهره‌برداری از مراتع به ترتیب عوامل دوم تا چهارم را شامل می‌شوند.

جدول ۱۰ بیانگر رتبه‌بندی عوامل اجتماعی از نظر کارشناسان می‌باشد. عدم اعتماد بهره‌برداران به طرح‌های دولتی به‌عنوان مهم‌ترین عامل اجتماعی عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌ها می‌باشد. عدم اعتقاد روستاییان به

جدول ۱۰- اولویت‌بندی موانع اجتماعی از دیدگاه کارشناسان استان لرستان

رتبه	امتیاز	موانع
۱	۰/۵۴۴	عدم اعتماد بهره‌برداران به طرح‌های دولتی
۲	۰/۲۶۳	عدم اعتقاد روستاییان به اهمیت مشارکت در طرح‌ها
۳	۰/۱۵۴	داشتن چند شغل بهره‌برداران
۴	۰/۰۳۹	وجود معارضه در تصرف و بهره‌برداری از مراتع
	۰/۰۹	ضریب ناسازگاری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

حمایت کارشناسان از بهره‌برداران مطمئناً باعث به وجود آمدن حس مسؤولیت و اعتماد به نفس در بهره‌بردار شده و این حس مسؤولیت، مشارکت بیشتر را موجب می‌شود. لذا پیشنهاد می‌شود با شناسایی و تقدیر از کارشناسان نمونه، زمینه برای تشویق آنان فراهم شود و با برگزاری کلاس‌های آموزشی برای کارشناسان، اهمیت مشارکت بهره‌برداران در طرح‌ها و اهمیت اعتماد آنان به نهادهای دولتی شرح داده شود. همچنین ساماندهی مجدد برنامه آموزش ضمن خدمت کوتاه‌مدت، با هدف شرکت کارشناسان در دوره‌های آموزشی متناسب با رشته شغلی خود و تغییر نگرش و رفتار برخی کارشناسان پیشنهاد می‌شود. Barjas و همکاران (۲۰۲۱) نیز در مطالعه خود نشان دادند که در مجموع از ۱۵ زیرشاخص مؤثر بر عدم مشارکت مردمی در طرح‌های بیابان‌زدایی، از دیدگاه کارشناسان خبره، زیرشاخص ساختاری طراحی- اجرایی با عنوان "عدم برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و درازمدت در امر مشارکت" به‌عنوان مهم‌ترین شاخص شناخته شد. همچنین Tahmasbian و همکاران (۲۰۱۷) نیز عدم نظارت و کنترل پروانه چرای دام را به‌عنوان دومین عامل مهم در عدم مشارکت بهره‌برداران یافتند. Mahmoudi و Hakimpour (۲۰۱۲) نیز نشان دادند که یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتع‌داری، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ها است. این نتایج با یافته‌های Soleimanpour و همکاران (۲۰۲۱) نیز همسو بوده است، چرا که در هر دو پژوهش دریافت شد که ساختار و برنامه‌ریزی تشکیلات ترویج با متغیر مشارکت مردمی رابطه وجود دارد. از آنجایی که موانع مدیریتی دومین عامل مهم و از بین عوامل مدیریتی ناهماهنگی بین سازمان‌های تحقیقاتی، آموزشی و اجرایی طرح مهم‌ترین عامل شناخته شد، لذا پیشنهاد می‌شود که با مهیا ساختن زیرساخت‌های مناسب در این زمینه مشکلات مدیریتی را برطرف نمود و گامی در جهت افزایش مشارکت بهره‌برداران برداشت. عدم مالکیت شخصی مرتع مهم‌ترین عامل اقتصادی از نظر کارشناسان می‌باشد. لذا یکی از مشکلات در مشارکت مؤثر در طرح‌های مرتع‌داری عدم احساس مالکیت از سوی مرتع‌داران است. بنابراین با واگذاری قطعی مراتع می‌توان میزان سرمایه‌گذاری مرتع‌داران را برای حفظ و احیای

جدول ۱۱ بیانگر عوامل عدم مشارکت بهره‌برداران در حالت کلی می‌باشد. همان‌طور که جدول ۱۱ نشان می‌دهد عوامل ساختاری، عوامل مدیریتی و عوامل اقتصادی به ترتیب سه عامل مهم اول در عدم مشارکت بهره‌برداران می‌باشد. عوامل آموزشی، اطلاعاتی- ارتباطی و عوامل اجتماعی، به ترتیب عوامل چهارم تا ششم را شامل می‌شوند.

جدول ۱۱- اولویت‌بندی موانع اصلی از دیدگاه کارشناسان استان لرستان

موانع	امتیاز	رتبه
ساختاری	۰/۳۴۰	۱
مدیریتی	۰/۳۳۳	۲
اقتصادی	۰/۱۸۶	۳
آموزشی	۰/۰۷۰	۴
اطلاعاتی- ارتباطی	۰/۰۵۰	۵
اجتماعی	۰/۰۲۱	۶
ضریب ناسازگاری	۰/۰۹	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بحث

چالش‌های پیش روی منابع طبیعی همه‌جای و با اهمیت می‌باشند. واقعیت این است که اگر جدی نبودند طی چندین دهه مشکلات اصلی این بخش را تشکیل نمی‌دادند. این عقب‌ماندگی در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و بخصوص فرهنگی و تاریخی است و حل مشکلات منابع طبیعی و جنگل و مراتع کشور در گرو برخورد با این مسائل و به وجود آمدن تغییر، تحول و پیشرفت در این زمینه‌ها است. نتایج حاصل از اولویت‌بندی عوامل عدم مشارکت بهره‌برداران توسط کارشناسان مرتع، سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری استان لرستان، نشان داد که عوامل ساختاری به‌عنوان مهم‌ترین عامل می‌باشد که نتایج این بخش از پژوهش نیز با نتایج (Yadavar 2021) و Tahmasbian و همکاران (۲۰۱۴) نیز مطابقت دارد. از بین عوامل ساختاری بی‌اعتقادی به اهمیت مشارکت مردمی در حفظ و احیای منابع در برخی کارشناسان و برنامه‌ریزان به‌عنوان مهم‌ترین عامل ساختاری شناخته شد. به همین دلیل

نقشی تعیین کننده دارد. Musfaei و همکاران (۲۰۲۰) دریافتند که از منظر خبرگان و مردم، شاخصهای مدیریتی و اقتصادی نقش بیشتری را در عدم مشارکت مردم نسبت به شاخصهای اجتماعی و آموزشی و ترویجی دارند. Vojdani (۲۰۰۷) نیز در پژوهشی به عدم هماهنگی بین مجریان و بهره‌برداران در زمان تهیه و اجرای طرح‌ها اشاره می‌کند که مانع مهمی در عدم مشارکت مرتعداران یا بهره‌برداران خواهد بود. همچنین Quinn و همکاران (۲۰۰۷) معتقدند که اگر دولت هیچ گونه نظرخواهی از بهره‌برداران در زمینه مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری نداشته باشد و در انجام این طرح‌ها نظارت و پیگیری‌های لازم را انجام ندهد، بهره‌برداران انگیزه لازم را برای مشارکت نخواهند داشت. Tahmasbian و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیق خود نشان دادند که موانع مدیریتی به‌عنوان مهم‌ترین عامل در مشارکت مرتعداران می‌باشد. نتایج تحقیق Mahmoudi و Hakimpour (۲۰۱۲) نیز نشان داد که یکی از مهم‌ترین عوامل رشد و توسعه اجتماعی و اقتصادی یک جامعه به ویژه در جوامع روستایی، نقش و حضور فعالانه مردم در کارها و فعالیت‌های مربوط به روستای خود است. این یافته‌ها با نتایج Abedini (۲۰۰۱)، Khatunabadi و همکاران (۲۰۰۱) و Shirani (۱۹۹۱) نیز همسو و هماهنگ بوده و همدیگر را تأیید می‌کنند. Jalali و Karmi (۲۰۰۶) در تحقیق خود نشان دادند که متغیر ارتباط با کارکنان منابع طبیعی متغیری تاثیرگذار در مشارکت افراد است. یافته مزبور با مطالعات Kennedy و Cramer پیرامون تأثیر ارزش و رفتار کارمندان منابع طبیعی بر ساکنین این عرصه‌ها همخوانی دارد. نتایج Karimian و همکاران (۲۰۰۶) نشان داد که عدم نظرخواهی از بهره‌برداران دلیل عدم مشارکت آن‌ها در اجرای سیستم‌های چرای است. رتبه‌بندی موانع اقتصادی نشان داد که عدم مالکیت شخصی مرتع، نابرابری اقتصادی در توزیع عادلانه خدمات و پایین بودن توان اقتصادی خانوار بهره‌بردار برای مشارکت در طرح، به ترتیب ۳ عامل مهم اقتصادی عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری می‌باشد. Castillo و همکاران (۲۰۲۰) نیز دریافتند که ناآگاهی بهره‌برداران مرتع از عوامل اجتماعی-اقتصادی موجب بی‌نتیجه شدن طرح‌های اجرایی شده است. Tahmasbian

موانع افزایش داد. همچنین از آنجائی که بهره‌برداران از موانع اکثراً از وضعیت اقتصادی خوب برخوردار نبوده و سرمایه گذاری در مرتع نیز دیربازده است، می‌بایستی جهت اجرای مفید طرح‌های مرتعداری و حفظ و احیای مرتع، تسهیلات اعتباری در اختیار آن‌ها قرار داده شود. و به منظور تضمین سرمایه گذاری مرتعداران می‌توان با آموزش صنعت بیمه اقدام مؤثر در تضمین سرمایه گذاری در مرتع را ایجاد کرد. همچنین نتایج اولویت‌بندی موانع آموزشی نیز نشان داد که عدم اجرای برنامه‌های آموزش حفاظت مرتع و عدم برگزاری گردهمایی با گروه‌های ذینفع از مهم‌ترین موانع آموزشی می‌باشد. به همین دلیل آموزش (هم برای کارشناسان و هم برای بهره‌برداران) می‌تواند نقش مؤثری در افزایش میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌ها داشته باشد و لذا بر اساس نتایج بدست آمده می‌توان گفت با اجرای برنامه‌های آموزشی، برگزاری گردهمایی‌ها و نمایشگاه‌ها این مشارکت را افزایش داد و سبب بهبود مرتع شد. همچنین پیشنهاد می‌شود دوره‌های آموزشی-ترویجی بهتر است منطبق با مشکلات موجود در منطقه باشد و به دلیل سطح سواد پایین اکثر بهره‌برداران، توصیه می‌گردد مطالب واضح و روشن در دوره‌های آموزشی ارائه گردد و تا حد امکان از فیلم و بازدید صحرایی استفاده شود. و نیز توصیه می‌گردد به دلیل مشکلات بهره‌برداران برای شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی، این دوره‌ها در زمان مناسب و با هماهنگی و همچنین امکانات مطلوب برگزار شوند. جمع‌بندی نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که به‌منظور بهبود شرایط مرتع با رویکرد مشارکت بیشتر بهره‌برداران برای منطقه‌ی مورد مطالعه و مناطق مشابه از توانمندی‌ها و نقطه نظرات بهره‌برداران و کارشناسان استفاده شود تا براساس نیازها، اولویت‌ها و خواسته‌های آن‌ها زمینه‌ی تهیه، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های مرتعداری فراهم شود و در آینده بتوان شاهد بهبود مدیریت مرتع و همچنین حفاظت، اصلاح و احیای مرتع همراه با افزایش تولیدات دامی با کمترین مشکلات در سطح هر سامان عرفی به‌عنوان واحدهای اقتصادی-اجتماعی بود. نتایج پژوهش Jahan alDini و همکاران (۲۰۲۲) نیز نشان داد که مدیریت نوین روستایی به‌عنوان یکی از تشکلهای ارگانهای کارآمد در فرایند توسعه‌ی پایدار روستایی

به‌عنوان مهم‌ترین دلایل عدم مشارکت مردم در پروژه‌ها در منطقه مورد مطالعه ارائه نمود. عوامل اجتماعی نشان داد که عدم اعتماد بهره‌برداران به طرح‌های دولتی به‌عنوان مهم‌ترین عامل اجتماعی عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌ها می باشد. نتایج این قسمت از پژوهش با نتایج Barjas و همکاران (۲۰۲۱) و Azarm و همکاران (۲۰۲۲) مطابقت دارد. همچنین Khavar و همکاران (۲۰۲۱) دریافتند که سرمایه اجتماعی پایین و سرعت کم گردش پیوند اعتماد، مشارکت و مشورت در بین بهره‌برداران از چالش‌های مهم در ایجاد ساختار مدیریت مشارکتی و به تبع آن بهبود حکمرانی مرتع در مناطق مورد مطالعه است. Lashgarara و همکاران (۲۰۱۵) نشان دادند که عوامل اجتماعی تأثیر مهمی در عدم مشارکت بهره‌برداران دارد. همچنین نشان دادند که بی‌اعتمادی بهره‌برداران به ماموران منابع طبیعی به‌عنوان مهم‌ترین عامل اجتماعی عدم مشارکت است.

منابع

1. **Abedini, K., 2001.** Investigating the social factors affecting the participation of livestock farmers in pasture projects in Damavand region, Lar watershed (Tehran province), Forest and Pasture Journal, No. 53, pp. 44-52. [In Persian]
2. **Ahmadi, F., Heydari, G. and Shafiei, F., 2018.** Economic and social factors influencing the willingness of users to participate in pasture improvement and revitalization projects (case study: Dehgolan pastures), Scientific-Research Quarterly of Pasture and Desert Research in Iran. Volume 25. Number 1. pp. 115-102. [In Persian]
3. **Alishah Eratboni, F., Arzani, H., Javadi, A. and Farahpour, M., 2019.** Investigation of factors influencing participation of ranchers in range management plans (Case study: Savadkooch Watershed, Mazandaran), Scientific Journal of Pasture and Desert Research of Iran. Volume 26, Number 2, pp. 287-379. [In Persian]
4. **Alizadeh, A., Bigdley, M. and Moinuddin, H., 2003.** The results of the evaluation of the country's rangeland plans. The second national conference of Iran's rangeland and pasture management. [In Persian]
5. **Asgharpour, M., 2004.** Multi-Criteria

و همکاران (۲۰۱۴) نیز عامل اقتصادی را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موانع مشارکت مرتع‌داران در اجرای طرح‌های مرتعداری می‌داند. همچنین از نظر Guy (۲۰۰۶) طرح‌های منابع طبیعی در تعیین نیازها و یافتن راه حل‌های مشکلات باید برای بهره‌برداران نتایج ملموس داشته باشد و در معیشت آن‌ها مؤثر باشد. Mahmoudi و Hakimpour (۲۰۱۲) در تحقیق خود یافتند که درآمد و مخارج و همچنین هزینه‌های سالیانه دامداران نیز از جمله عوامل تأثیرگذار بر میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری بوده است به طوری که با کاهش میزان مخارج ماهیانه، به میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری افزوده می‌شود. نتایج یافته‌های Chizeri و Shahroudi (۲۰۰۷) و Sabunchi (۲۰۰۶) نیز هم‌راستا با نتایج حاضر است. Karmi و Jalali (۲۰۰۶) در تحقیق خود نشان دادند که میزان سوددهی فعالیت‌ها تأثیر بسزایی در میزان مشارکت افراد دارد. Lashgarara و همکاران (۲۰۱۵) نشان دادند از عوامل اقتصادی عدم مشارکت بهره‌برداران می‌توان به ترتیب به عدم تمکین مالی برای مشارکت، فصلی بودن مشاغل و کمبود اعتبارات مورد نیاز بری طرح‌ها را نام برد. در رابطه با عوامل آموزشی می‌توان گفت نتایج Tahmasbian و همکاران (۲۰۱۴) نیز نشان داد که عوامل اطلاعاتی-ارتباطی و آموزشی-ترویجی عامل‌های سوم و چهارم هستند. همچنین Mahmoudi و Hakimpour (۲۰۱۲) دریافتند که تعلیم و آموزش امور مربوط به طرح‌های مرتعداری به روستائیان و دامداران منطقه نقش بارزی در افزایش مشارکت آن‌ها در طرح‌های مرتعداری داشته است. Zarei و همکاران (۲۰۱۳) نیز در تحقیق خود به نقش آموزش و آگاهی دادن به مردم اشاره کرده‌اند. در رابطه با عوامل اطلاعاتی و ارتباطی نیز می‌توان گفت که Hematzadeh و Khalili (۲۰۰۶) نیز در تحقیق خود نشان دادند که در رابطه با عدم مشارکت مردم مهم‌ترین مسأله اطلاع‌رسانی به مردم منطقه می‌باشد و طی آمار بدست آمده کسانی از پروژه‌ها مطلع شده‌اند که دارای مسئولیت محلی (معتمد، هیات امناء، مدیر تعاون روستایی، بسیجی و غیره) بوده‌اند و این مسأله محدود بودن اطلاع‌رسانی را نشان می‌دهد. Zarei و همکاران (۲۰۱۳) نیز در تحقیق خود عدم اطلاع‌رسانی کافی به مردم منطقه و عدم آگاهی کافی آن‌ها را می‌توان

- Management and Sustainable Rural Development (Case Study: Central Part of Sirik County), Quarterly Journal of Geography and Environmental Studies. 11th year Number forty one. pp. 55-68. [In Persian]
15. **Jalali, M. and Karmi A., 2006.** Determining effective factors on the participation of pastoralists in pastoralist cooperatives of Kurdistan province, Research and construction. No. 70, pp. 35-45. [In Persian]
  16. **Karimian, A., Barani, H., Mahboobi, M. and Yaghmai, F., 2009.** Investigating the causes and factors of success or failure of using grazing systems in grazing projects (a case study of grazing projects in Qashlagi pastures of Semnan province. Marta Scientific Research Journal, 3rd year, 2nd issue, pp: 217-231. [In Persian]
  17. **Khatunabadi, A., Amini, A. and Mirza Ali, A., 2001.** factors inhibiting the participation of livestock farmers in the restoration of Aq Qola pastures in Golestan province, Quarterly Journal of Agricultural Sciences and Techniques and Natural Resources. Volume 5, Number 1, pp. 39. [In Persian]
  18. **Khavar, A., Ghorbani, M., Azarnivand, H., Alam Beigi, A. and Khaligi Sigarodi, S., 2021.** Measuring and comparing the structural features of the social capital of beneficiaries in the direction of pasture governance (Study area: Sabzevar city, Razavi Khorasan province), Scientific Journal of Pasture and Desert Research of Iran. Volume 28. Number 2. pp. 380-369. [In Persian]
  19. **Lashgarara, F., Davrpanah, M. and Javadi, A., 2015.** Identifying the effective factors in non-participation of pastoralists in the implementation of pastoral projects in Kohgiluyeh city. Pasture and watershed journal, Journal of Natural Resources of Iran. Volume 68. Number 1. Pages: 35-46. [In Persian]
  20. **Mahmoudi, J. and Hakimpour, H., 2012.** Investigating the role of socio-economic factors affecting the level of social participation (a case study of livestock farmers aged 15 to 39 in Noor city), Quarterly Journal of Sociology of Youth Studies, second year, fifth issue, pages 129-148. [In Persian]
  21. **Mirdamadi, M. and Mahboobi, A.M., 2003.** Examining the educational needs - promotion of the executors of grazing projects in Damavand city. Journal of Decision Making", Tehran University Publications. [In Persian]
  6. **Azarm, H., Bakhshoodeh, M., Zibaei, M. and Nasrnia, F., 2022.** Incorporating land use changes and pastoralists' behavior in sustainable rangeland management: evidence from Iran, Rangeland Ecology & Management. 80, 48-60.
  7. **Bagheri, M., 2016.** The importance and role of educational management in the organization process. Quarterly journal of military sciences and techniques. second year. Number 5. [In Persian]
  8. **Barjas, R., Rostami, N. and Salehpourjam, A., 2021.** Prioritization analysis of effective factors in non-participation of local societies in desertification projects (Case Study: Ain Khosh region, Ilam province), Journal of Spatial Analysis Environmental hazards 2021. 8 (3) :93-106. [In Persian]
  9. **Castillo, L., Rostagno, C. and Ladio, A., 2020.** Ethnoindicators of environmental change: Local knowledge used for rangeland management among smallholders of Patagonia, Rangeland Ecology & Management.
  10. **Ghahari, G.R., Soleimanpour, S.M., Salehpour Jam, A., Noroozi, A.A. and Nekooeian, G.A., 2021.** Prioritizing Affecting Factors on Barriers Sustainable Non Participation of Rural Communities in Aquifer Management Projects from a beneficiary's Perspective in Bishezar Watershed of Fars Province. jwmr 2021; 12 (23) :202-211. [In Persian]
  11. **Guy, B., 2006.** People, land and water: participatory development communication for natural resource management, Earth Scan, 313p.
  12. **Hematzadeh, Y. and Khaliki, N., 2006.** Investigating factors affecting non-participation of users in pasture and watershed projects, Journal of Agricultural Sciences and Natural Resources. volume 13, number 4: 88.100. [In Persian]
  13. **Hosseinpour, A., 1993.** Investigating the necessity of participation and determining the educational needs of pastoralist villagers and forest dwellers for soil protection and watershed management in the Heraz Amol river basin, Master's thesis, Tarbiat Modares, Tehran. 84-69. [In Persian]
  14. **Jahan alDini, A., Soleimani, H. and Ghaffari, S., 2022.** Investigating the Relationship between Strategic

- Isfahan University, 11. [In Persian]
32. **Shirani, M., 1997.** Examining the ways to attract the participation of livestock farmers in the educational part of grazing projects 2015, Master's thesis, Tehran University of Research Sciences. - in Saveh region in year 1. [In Persian]
  33. **Soleimanpour, S.M., Ghahari, G.R., Salehpour Jam, A., Tabatabaei, M.R. and Hedayatfard M., 2021.** Prioritization of factors affecting the non-participation of exploiters in watershed management projects (Case Study: Chikan and Morzian Watershed of Sepidan, Fars Province). 102-87: (73) 21; 2021. [In Persian]
  34. **Tahmasbian, S., Hamidian, M., Sagari, M. and Momeni, M., 2014.** Obstacles to farmers' participation in the implementation of rangeland projects in Ilam province (case study: farmers of Malekshahi), Mortadari magazine, first volume, first issue. [In Persian]
  35. **Ullah, A., Zeb, A., Saqib, S.E. and Kächele, H., 2022.** Landscape co-management and livelihood sustainability: Lessons learned from the billion trees afforestation project in Pakistan, Land Use Policy, 115, 106034.
  36. **Wagner, E.D., 2002.** Public key infrastructure (PKI) and virtual private network (VPN) compared using a utility function and the analytic hierarchy process (AHP). M.Sc. Thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University, 50pp.
  37. **Yadavar, H., 2021.** Investigating factors affecting participation in the management of the Qala Chai Dam irrigation network. Journal of water and sustainable development, eighth year No. 4. pp. 1-10. [In Persian]
  38. **Zarei, M., Azmodeh, A., Amirnjad, H. and Pirnia, A., 2013.** Investigating the effective factors on the non-participation of users in watershed projects (case study of the Brinjstanak watershed), Journal of Natural Resource Economics, second year. No. 2, pp. 76-63. [In Persian]
  39. **Zeraati, M., Parvizi Moesad, H. and Bayat, M., 2015.** Investigating the role of education in management and human resources in the organization, The 8th National Conference and the 2nd International Conference on Knowledge Management. [In Persian].
  - Agricultural Sciences, Volume 9, pp. 17-32. [In Persian]
  22. **Mortazavi, M., Zarei, A. and Rana'I, H., 2006.** Prioritization of agricultural research projects with emphasis on the process of hierarchical analysis, Research and Development, No. 72, pp. 14-2. [In Persian].
  23. **Musfaei, J., Salehpour Jam, A. and Soltani. M.J., 2020.** Identification and prioritization of factors affecting Non-participation of rural communities in the Nirij watershed watershed management projects, A research paper Watershed management, periodical, 11 issues, 22 pages. [In Persian]
  24. **Parawansa, K.I., 2002.** Women in Parliament, Stockholm. international IDEA, <http://www.idea.int>. 41-52.
  25. **Quinn, C., Huby, M., Kiwasilla, H. and Lovett, C.J., 2007.** Design principle and common pool resource management: An institutional approach to evaluating community management in semi-arid Tanzania, Journal of Environmental Management, 27(1): 100-113.
  26. **Saaty, T.L., 1980.** The analytical hierarchy process: Planning, priority setting, resource, allocation, New York: McGraw-Hill.
  27. **Saaty, T.L., 1977.** A scaling method for priorities in hierarchical structures. Journal of Mathematical Psychology 15, 231-281 .
  28. **Saaty, T.L. and Vargas, L.G., 1991.** Prediction, Projection and Forecasting, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht. 251pp
  29. **Sabunchi, A., 2006.** Effective factors in the participation of rural grazers in rangeland revitalization projects 2006, master's thesis, branch Islamic Azad University - Kermanshah city, agricultural year 2006 Tehran Science and Research. [In Persian]
  30. **Shaeri, A.M. and Sadi, H., 2003.** Practical guidelines of natural resources extension and participation, Tehran: Pouneh publication, 7p.
  31. **Shahroudi, A. and Chizeri, M., 2007.** Factors affecting farmers' attitude towards participation in Abaran cooperative (a case study in Razavi Khorasan Province), Journal of Water and Soil Sciences - Science and Technology. 299-312: (42) Agriculture and Natural Resources of

Identifying and Ranking the Factors Preventing the Participation of Users in Pasture Management Projects from the Point of View of Experts with an Emphasis on Education (Case Study: Lorestan Province)

Shiva Ghaznavi¹, Saeed Yazdani^{*2}, Hamed Rafiee³

1- PhD student of Agricultural Economics, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, University of Tehran, Karaj, Iran

2^{*}- Professor of Agricultural Economics Department, Faculty of Agriculture, University of Tehran, Karaj, Iran

3- Assistant Professor of Agricultural Economics Department, Faculty of Agriculture, University of Tehran, Karaj, Iran

Original Article

Received:
2023.08.31

Accepted:
2024.01.15

Keywords:

Non-Participation of Users, Hierarchical Analysis, Education, Pasture

Abstract

Introduction: The pastures of the country are one of the main sources of production and provide an important part of the fodder needed by livestock. In the Zagros region, these resources are very important. Also, due to high destruction in Lorestan province, grazing projects are of great importance in this province. Therefore, due to the importance of protecting natural resources, developing strategies for the protection and exploitation of these resources and identifying the components hindering participation are felt as a fundamental necessity. People's participation in any project guarantees the implementation and sustainability of that project. This issue is more important in the protection of natural resources, because issues related to the environment and natural resources are intertwined with the lives of communities, and the success of any kind of program will require the participation of these communities.

Materials and Methods: The main problem faced by the planners of the General Department of Natural Resources and Watershed Management of Lorestan province is the non-participation of pastoralists in the implementation of pastoral plans, considering their effective role in maintaining and revitalizing pastures, which has made such programs unsuccessful. Is. Therefore, the main goal of this research is to investigate the causes of the non-participation of the users with an emphasis on education from the point of view of experts in this province. The collection of data and information in this research was done through 20 questionnaires from experts of the whole province of Lorestan) and in order to analyze the data of this study, Spss21 and Expert Choice11 software were used.

Results: The results showed that structural, managerial, and economic barriers are three important factors preventing non-participation. The summary of the results of this research shows that in order to improve the conditions of pastures with the approach of more participation of the users for the studied area and similar areas, the abilities and opinions of the users and experts should be used. Considering the position that the village and the villagers have in the dynamics of the country's economy, such as helping the economic growth, controlling the inflation rate, increasing the employment rate and activity, they can be a suitable platform for agricultural, livestock, industrial and service products, preserving the environment and security, and cultural norms. and social, to provide security and border guarding. Therefore, drawing a road map that determines the role of villages in the planning system of the country is of special importance. Meanwhile, training is always considered as a sure way to improve performance quality and solve management problems, and its lack is one of the basic issues. Training is a fundamental task for better management and a continuous and permanent process. The results also showed that the lack of training is one of the important factors preventing the participation of users. Therefore, by implementing educational programs, holding gatherings and exhibitions, this participation can be increased and improve pastures.

Discussion: The summary of the results of this research shows that in order to improve the conditions of pastures with the approach of more participation of the users for the study area and similar areas, the capabilities and opinions of the users and experts should be used in order to prepare, plan and implement plans based on their needs, priorities and desires. Pasture management should be provided and, in the future, we can witness the improvement of pasture management as well as the protection, modification and revival of pastures along with the increase of livestock production with the least problems at the level of any customary system as economic-social units.